

Onorat prezidiu,
Stimați invitați,
Distinși participanți,
Dragi colegi,
Doamnelor și domnilor,

Permiteți-mi să încep prin a adresa mulțumiri doamnei av. dr. Dana Gruia Dufaut, președintele Fundației ”Andrei Rădulescu și a Marilor Juriști Români”, domnului prof. univ. dr. Flavius Baias, Decanul Facultății de Drept a Universității București și domnului prof. univ. dr. Mircea Duțu, directorul Institutului de Cercetări Juridice ”Acad. Andrei Rădulescu ”, pentru onoranta invitație pe care ne-au făcut-o - și la care, atât eu cât și colegii judecători, prezenți în sală, am răspuns cu mare plăcere - de a participa la această sesiune comemorativă dedicată unei uriașe personalități – cel care a fost academicianul Andrei Rădulescu

A vorbi despre o personalitate a culturii juridice românești de talia lui Andrei Rădulescu este o sarcină pe cât de onorantă, pe atât de dificil de îndeplinit. Și de ce spun aceasta, pentru că oricât ai încerca să descoperi complexitatea profesională și, în egală măsură, umană a unei astfel de personalități, mereu vor rămâne lucruri nespuse, lucruri imposibil de exprimat în cuvinte despre tot

ceea ce, prin viața, munca și scrierile sale, un astfel de mare om a dăruit științei juridice românești, justiției române și, în final, României înseși.

Mărturisesc că, citind despre personalitatea academicianului Andrei Rădulescu am trăit emoții profunde, având în suflet sentimente ce pot fi comparate – poate – doar cu cele trăite de un umil arheolog care săpând strat după strat, descoperă tot mai mult din frumusețea unei file de istorie, ce cândva, desigur, a fost o filă de viață.

Și, cum altfel, decât cu profundă și imensă emoție, te poți apropia de munca lăsată în urma sa de unul dintre cei mai de seamă înaintași, descoperind peste timp, câte ceva din tot ceea ce acesta a năzuit și înfăptuit?

Citindu-i mare parte din scrierile sale, am ajuns să simt, să cred că l-am și cunoscut, aievea, pe marele jurist. Și de ce afirm aceasta, pentru că opera sa a cunoscut o indisolubilă, indestructibilă identificare cu autorul său. Opera sa scrisă a rămas, peste timp, în opinia mea, cea mai clară oglindă, cel mai elocvent martor, a ceea ce, în esență, a fost juristul, istoricul, profesorul, academicianul, judecătorul și, mai ales, omul Andrei Rădulescu.

Opera lui Andrei Rădulescu impresionează prin frumusețea și simplitatea stilului, prin eleganța exprimării, prin bogăția informațională, prin claritate și precizie desăvârșite, prin grija

pentru detalii, ea stă mărturie unui extraordinar travaliu intelectual, a unei imense munci de cercetare, a unei pasiuni arzătoare pentru știința dreptului în general, și pentru cultura juridică românească în special, ea face, în final, dovada celui mai profund patriotism, prin dragostea nețărmurită pe care marele jurist a arătat-o moștenirii juridice naționale.

Opera lui Andrei Rădulescu ne prezintă peste timp imaginea unei persoane ce se distinge prin eleganță, ce se remarcă printr-o inteligență rară și printr-o noblețe sufletească aparte. Toate aceste elemente ce se pot desprinde cu ușurință din scrierile sale, ni-l prezintă pe Andrei Rădulescu ca pe un aristocrat al dreptului, dar mai ales ca pe un magistrat drept și ferm și, în egală măsură, modest și sensibil.

Având o formație intelectuală extrem de complexă și bogată, Andrei Rădulescu a rămas în amintirea noastră a tuturor, atât ca un mare om de litere, ca mare cărturar și istoric, cât și ca jurist, profesor, magistrat și academician.

Din vasta sa activitate, am ales să mă opresc și să relev, îndeosebi, munca sa de magistrat judecător al Casației și apoi de președinte al acesteia. Este o mare onoare pentru mine, ca din poziția de președinte în funcție al Înaltei Curți de Casație și Justiție, să vorbesc despre unul dintre cei mai de seamă înaintași ai mei, despre cel care, dincolo de orice alte onoruri și realizări în

viață, a prețuit mai mult decât orice altceva, calitatea de judecător și mai ales pe cea de Prim-președinte al Curții de Casație.

Și totuși, despre această activitate se știu cele mai puține lucruri. Au rămas cele mai puține consemnări. Dacă despre Andrei Rădulescu profesorul sau academicianul se știu mai multe, despre judecătorul Andrei Rădulescu se știu relativ puține. Dar este firesc, întrucâtva... pentru că activitatea unui mare judecător a fost, este și trebuie să fie mereu acoperită de discreție.

A studiat Dreptul doar „printr-o potrivire a sorții” – așa cum spunea domnia sa - Facultatea de Drept fiind singura la care s-a acordat în anul 1901 o bursă din partea „Fundației Carol I”, bursă în lipsa căreia nu ar fi dispus de mijloacele financiare necesare rămânerii sale ca student în București.

După cum el însuși mărturisește în cartea sa „Amintiri”:

„am spus-o de atâtea ori, dar sus și tare când am depus jurământul ca prim-președinte al Înaltei Curți de Casație. Dacă ași fi avut alte mijloace de trai sau dacă ași fi dobândit o bursă la una din facultățile la care eram înscris ajungeam desigur un foarte bun matematician, latinist, elenist, istoric numismat, etc, dar la drept nici nu m-ași fi gândit. Să se mai vorbească de vocație. Te aruncă împrejurările, să-i zicem soarta, unde nici nu bănuiești. Nu regret c-am fost îndreptat în domeniul juridic. În oricare altă specialitate era să am un orizont mai îngust, oarecum unilateral în

*vreme ce în domeniul juridic am avut un orizont mult mai larg și potrivit cu pregătirea mea diversă”.*¹

A fost numit în magistratură „în ziua de joi, 5 aprilie 1907”², ca supleant la Tribunalul Argeș. În anul 1908 este judecător de ședință în cadrul aceluiași tribunal, iar din anul 1910 este judecător al Tribunalului Ilfov, cu sediul în București.

Despre magistratul Andrei Rădulescu, din acea perioadă, cred că cele mai elocvente sunt cuvintele unui coleg al acestuia, un alt magistrat al acelei perioade: procurorul Ion Valjan:

*„Andrei Rădulescu, cu care m-am înfrățit la Tribunalul Argeș, e una din cele mai complexe personalități pe care le-am putut omagia în viață. Cu vaste cunoștințe istorice, erudit, documentat muncitor, în lumea literelor rivalizează de pe acum cu Vasile Pârvan. Recunoaștem în el și un mare jurist. Perfect orientat în toate principiile, textele de pravili, în curent cu toate textele de drept, se îndreaptă cu pași siguri spre un viitor strălucit. E una din marile nădejdi ale țării. Sunt fericit și onorat să-l știu colegul meu și în Tribunalul Ilfov”*³

Anii ce preced numirea sa în calitate de consilier al Curții de Apel București sunt ani de muncă asiduă, Andrei Rădulescu dedicându-se în totalitate studiilor sale doctorale și muncii de magistrat. El însuși mărturisea:

¹ Andrei Rădulescu, *Amintiri*, Editura Academiei Române, București, 1995, pg. 128

² Ibidem, pg. 198

³ Ion Valjan, *Cu glasul timpului. Amintiri*, Editura Humanitas, 2013

„Eram tot mai absorbit de slujba de magistrat, care-mi cucerise sufletul și din punct de vedere științific, dar și din punct de vedere social; era o mare satisfacție să muncești pentru a face dreptate.”⁴

Pasiunea sa pentru înfăptuirea dreptății și munca sa asiduă în domeniul justiției aveau să îl aducă tot mai sus în ierarhia profesiei de magistrat: din 1920 și până în 1925 va fi judecător (consilier) la Curtea de Apel București, iar din 1926 va ajunge judecător (consilier) la Curtea de Casație.

S-a spus că vorbea puțin, că *„își măsoara cuvintele cu cântarul farmaceutic”* (Anghel Rugină, în *Principia Oeconomica. Fundamente noi și vechi*, Editura Academiei, București, 1993)⁵ că, deși *„lipsit de trufie și înfumurare, (...) impunea totuși o oarecare distanță și respect printr-o notă de gravitate și solemnitate”* (Vasile Gionea, *Oameni pentru care mi-a bătut inima, Portrete și amintiri*, București, 1990)⁶.

Aș fi vrut, în căutările mele documentaristice, să descopăr măcar una din hotărârile redactate de judecătorul de casație Andrei Rădulescu. Din păcate, n-am avut parte de bucuria de a ține în mâini o astfel de hotărâre. Sunt convinsă, însă, că toate hotărârile sale reprezentau, fiecare în parte, adevărate tezaure de înțelepciune juridică. Talentul său scriitoricesc, atât de bine oglindit în toate

⁴ A. Rădulescu, op. cit., pg. 209

⁵ Citat în partea a II-a a lucrării *Amintiri*, op.cit. „Amintiri despre Andrei Rădulescu”, pg. 255

⁶ Ibidem, pg. 253

lucrările sale de specialitate, nu putea fi exprimat mai puțin pregnant în materie de hotărâri judecătorești.

În lipsa unor hotărâri judecătorești redactate de însuși marele jurist, singurele elemente care mai pot sluji drept mărturie azi despre felul în care acesta înțelegea să își aducă la îndeplinire sarcina de judecător în privința motivării soluțiilor adoptate, sunt chiar propriile sale cuvinte, exprimate într-un articol din revista „Dreptul” din 1926⁷, unde Andrei Rădulescu, arăta că:

„Întocmirea hotărârilor este nu numai una din principalele îndatoriri ale magistratului, ci și atribuție însemnată pentru înaintarea științei juridice” și îi îndemna pe magistrații români să dea hotărârilor *„valoarea unor opere de gândire proprie, care constituie singurul rost al motivării soluțiilor judecătorești”*.

„Gândirea învăluită în forma greoaie, afirma A. Rădulescu, rămâne, însă, mereu aceeași; ea se impune ca picătura de diamante ascunsă în minereu; dar descoperirea ei expune pe împricinatul care vrea să știe de ce a pierdut procesul, ori de ce l-a câștigat, la aceeași trudă la care sunt expuși căutătorii de pietre scumpe....Ar fi absurd să pretinzi forma literară hotărârii judecătorești; dar, un stil îngrijit și strict trebuind oricărui veșmânt al gândirii logice, nu trebuie neglijat în redactarea lor, căci stilul șlefuieste ideea și-i sporește valoarea”(…), „Într-o

⁷ Academician Prof. Andrei Rădulescu, „Stilul hotărârilor judecătorești”, „Dreptul”, 1926

expunere juridică, orală sau scrisă, n-au însă ce căuta motivele slabe, chiar când ele se reazemă pe precedente jurisprudențiale; ele știrbesc prețuirea argumentelor temeinice și, deci, a întregii expuneri; ele mai cu seamă când este vorba de o hotărâre, micșorează garanția și siguranța judecății, însușiri de primul ordin ale adevăratei jurisprudențe”.

Înaltele sale calități umane și profesionale au făcut din Andrei Rădulescu un magistrat desăvârșit nu doar în ceea ce privește modul exemplar în care înțelegea să se raporteze la îndatorirea de a oferi justițiabililor și specialiștilor în drept argumente solide, coerent exprimate, în cuprinsul hotărârilor judecătorești pronunțate, ținuta sa profesională de excepție, erudiția sa greu de egalat, impunându-l cu distincție inclusiv în modul în care conducea ședințele de judecată.

Relevante mi s-au părut în acest sens, cuvintele rostite în 1970 de G. Nicodinescu, avocat în baroul Prahova, cu ocazia inaugurării Muzeului „Andrei Rădulescu” din Chiojdeanca (satul în care s-a născut Andrei Rădulescu)⁸:

„Îl văd prezidând Înalta Curte de Casație. Calm. Nu schița niciun gest nervos. Lua parte cu întreaga lui fire la lupta cea mare pentru dreptate. O domina cu atitudinea lui de echilibru, de pondere, de liniște interioară. În mijlocul zădufului și arșiței

⁸ Citat în partea a II-a a lucrării *Amintiri*, op.cit. „Amintiri despre Andrei Rădulescu”, pg. 245

judiciare, cu complicațiile și meandrele ei procedurale, el era balsamul răcoritor.

Reușea să izgonească din templul lui Themis negura îndoielilor și să restabilească în jurul altarului seninătatea purificatoare, să împrășteze atmosfera cu o boare de siguranță și destindere.

Știa să dea atenție la banca acuzării, încredere la baza apărării și simpatie poporului din sală, pentru că avea o minunată aptitudine de orientare. Știa să prevină și să surprindă, să sesizeze și să intuiască punctele nevralgice ale fiecărei pricini, cu o dexteritate nebănuită.

Sub privirile lui tutelare, spectacolul judiciar se desfășura elegant și solemn, iar prestața și arta dificilă a sesizării, ridica – pe nesimțite – altitudinea dezbaterilor.”

Numirea sa ca Prim președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție în anul 1938⁹ a venit astfel ca o firească recunoaștere a meritelor sale excepționale demonstrate în munca de îndeplinire a dreptății. Căci, dacă Andrei Rădulescu a fost un mare judecător, aceasta nu s-a datorat nici modului exemplar în care înțelegea să redacteze hotărârile judecătorești, nici felului în care reușea prin înalta sa ținută morală și profesională să conducă ședințele de judecată. Ceea ce a făcut, însă, din Andrei Rădulescu un mare

⁹ Prin Decretul regal nr. 2080 din 31 mai 1938

judecător a fost în primul rând marea sa dragoste pentru ideea de Dreptate.

În cuvântul său rostit la ceremonia de învestire în funcția de Prim-președinte al Casației, Andrei Rădulescu spunea:

„Luptând cu toate greutățile vieții, pe care puțini le știu, am cunoscut-o aproape în toate aspectele ei, am muncit într-una și am crezut în Dreptate.

De altă parte am iubit Justiția, m-am devotat ei cu totul, renunțând –deseori – la situațiuni materiale ori morale mai ademenitoare. Și am făcut aceasta din convingerea deplină că una din cele mai nobile misiuni pe lume este să faci dreptate. Și totuși, cât de greu este să faci dreptate!”¹⁰

Aceste cuvinte sunt dovada cea mai puternică a profunde înțelegeri pe care marele judecător Andrei Rădulescu a avut-o asupra importanței misiunii sale, dar mai ales sunt dovada cea mai clară că a fost un judecător drept: pentru că doar cineva care știe cât este de greu să faci dreptate, poate să facă cu adevărat dreptate!

Apoi, deosebit de relevante pentru înțelegerea modului profund în care Andrei Rădulescu a ales să se raporteze la ideea de Dreptate, mi-au părut cuvintele sale rostite în primul său discurs

¹⁰ Mircea Duțu, *Istoria Înaltei Curți de Casație și Justiție*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pg.331

ținut la început de an judecătoresc, în calitate de Prim-președinte al Casației, cu ocazia ședinței solemne de la 15 septembrie 1938¹¹:

„Împărțirea Dreptății suferă la noi – între altele – și de un formalism exagerat. Este un formalism care e cuprins în legi și pe care legiuitorul trebuie să-l schimbe. Dar este și un formalism pe care noi, în practica judecătorească, l-am creiat și pe care-l înrăim din ce în ce mai mult.

(...)

Este de recomandat pentru oricine, dar în deosebi pentru noi magistrații, să se dea în cea mai largă măsură posibilă ori de câte ori se aplică o lege, interpretarea cea mai apropiată de dreptate, cea mai echitabilă. Să se depună toate stăruințele pentru a înlătura interpretările care duc la nedreptăți.

Idealul oricărui împărțitor de dreptate trebuie să fie de a face cu adevărat Dreptate. Sunt atâtea procedee să te apropii de aceasta! Nu-i întotdeauna ușor, dar acesta – repet – trebuie să rămână idealul în distribuirea Justiției”.

Or, cum poate fi mai clară decât atât, marea dragoste pe care acest judecător a avut-o pentru Dreptate! Ca teoretician al Dreptului, ca unul dintre cei mai de seamă cărturari ai științei juridice românești a secolului trecut, cât de ușor, cât de simplu ar fi putut cădea și Andrei Rădulescu în capcana ademenitoare a

¹¹ Publicat în „Înalta Curte de Casație și Justiție - Buletinul Deciziunilor pronunțate în anul 1938, vol. LXXV, partea I” Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1939, pg. 7 - 21

fascinației pentru teoretizarea excesivă, în detrimentul echității și dreptății îndeplinite. Cu toate acestea, este atât de elocvent faptul că mai mult chiar decât Știința Dreptului, Andrei Rădulescu a iubit Dreptatea și, între aplicarea rigidă și „științifică” a legii și cea echitabilă, a militat pentru o aplicare a legii cât mai aproape de echitate!

Dar dacă marile sale calități legate de activitatea judiciară au făcut ca numirea sa în cea mai înaltă funcție de autoritate a sistemului judecătoresc să vină ca o bine-meritată răsplată, toată activitatea sa desfășurată în calitate de Prim-președinte al Casației a demonstrat că Andrei Rădulescu a avut și extraordinare calități de conducător, în perioada nedrept de scurtă în care a îndeplinit această funcție (de doar 2 ani) reușind să îndeplinească lucruri de o importanță covârșitoare pentru ridicarea prestigiului Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Din lucrarea domnului prof. univ. dr. Mircea Duțu¹² aflăm, printre altele faptul că:

<< prezența lui Andrei Rădulescu la Casație, deși de scurtă durată, a fost una remarcabilă. Numit la 31 mai 1938 ca prim-președinte („cea mai frumoasă podoabă pe care o poate dobândi un magistrat în această carieră”) și beneficiind de simpatia regelui Carol al II-lea, a reușit să obțină de la autorități crearea unei noi

¹² *Istoria Înaltei Curți de Casație și Justiție*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pg. 360

secției, a IV-a a Curții, sporirea numărului de consilieri, creșterea salariilor acestora și se gândea chiar la ridicarea unui nou local al instanței supreme, cel din Palatul de Justiție fiind considerat inefficient. A relansat „Buletinul Casației” și a luat măsuri pentru tipărirea edițiilor aferente perioadei Primului Război Mondial, când apariția sa fusese întreruptă. A acordat o atenție deosebită Bibliotecii Curții. Și, în acest context, se cuvine menționat că tot lui Andrei Rădulescu îi datorăm faptul că a scris și publicat primele studii despre istoria Curții de Casație.>>

Față de toate aceste realizări neegale de niciun alt președinte al instanței supreme în decursul unui singur mandat (și acel mandat nedus la capăt din rațiuni ce țin de nedreptățile politice ale anului 1940) personal, îl consider pe Andrei Rădulescu ca fiind unul dintre cei mai mari președinți pe care Înalta Curte de Casație și Justiție i-a avut vreodată, dacă nu chiar cel mai important președinte pe care l-a avut această instanță.

De aceea, ca urmaș al acestui mare judecător și președinte al instanței supreme, nu pot decât să mă înclin în fața memoriei sale și, plină de recunoștință, în numele instanței pe care a iubit-o atât de mult, până în ultima sa clipă de viață, să îi mulțumesc pentru extraordinara contribuție pe care a adus-o în sporirea rolului istoric al acesteia ca instituție fundamentală a statului român dar, mai ales, pentru exemplul lăsat generațiilor viitoare de magistrați,

în ceea ce privește nivelul moral și profesional la care trebuie să se ridice un împărțitor al Dreptății.

De aceea, puținele cuvinte spuse în onoarea memoriei sale, reprezintă un tribut prea neînsemnat pentru a-l cinsti, așa cum se cuvine, pe marele judecător.

În pleiada marilor juriști români, Andrei Rădulescu va străluci veșnic într-un mod cu totul aparte, rămânând pentru toate generațiile viitoare imaginea adevăratului magistrat ce a slujit Justiția și Dreptatea așa cum se cuvine a fi acestea slujite.

La comemorarea celor 135 de ani de la naștere, Înalta Curte de Casație și Justiție aduce, prin intermediul meu, cel mai înalt omagiu de admirație și recunoștință memoriei marelui judecător Andrei Rădulescu.

Fie ca noi, urmașii săi de astăzi, să fim demni de moștenirea pe care acesta ne-a lăsat-o și să reușim să pătrundem în profunzimea acestei mari personalități, despre care Dimitrie Gusti – bun prieten al său – frumos spunea:

”A înțelege o personalitate, precum cea a lui Andrei Rădulescu, înseamnă a vedea ce a văzut, a gândi ce a gândit și a trăi ce a trăit acesta”.

Judecător dr. Livia Doina Stanciu
Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție